
ORCHIDEEËN IN DE SIERRA DE SEGURA (SPANJE) - ORCHIS TENERA STAT.NOV.

C.A.J. KREUTZ

Summary

The author gives a summary of the orchids he found on the Sierra de Segura (Spain), and establishes *Orchis mascula* var. *tenera* as species: *Orchis tenera*.

Zusammenfassung

Der Autor gibt eine Übersicht der von ihm auf der Sierra de Segura (Spanien) gefundenen Orchideenarten, und stellt *Orchis mascula* var. *tenera* in den Artrang: *Orchis tenera*.

De Sierra de Segura (Provincie Jean) is een uitgestrekt bergachtig gebied met toppen tot 2000 meter hoogte, gelegen tussen Granada en Albasete. Vroeger waren grote delen van de Sierra de Segura bedekt met naaldbossen. In snel tempo worden deze de laatste twintig jaar gekapt. Thans is er van dit voormalige uitgestrekte bosgebied niet veel meer bewaard gebleven. Alleen op de hoger gelegen delen van de Sierra de Segura bevinden zich nog naaldbossen van enige betekenis.

Het gebied is floristisch van grote belang, omdat hier een aantal zeldzame orchideeën voorkomt, zoals *Dactylorhiza markusii* (Tineo) H. Baumann & Künkele, *Ophrys scolopax* ssp. *apiformis* (Desf.) Maire & Weiller, *Ophrys dyris* Maire, *Orchis mascula* var. *tenera* Landw. en *Orchis spitzelii* Koch.

Orchis spitzelii, die op het Iberisch Schiereiland een verbrokkeld areaal bezit, is in de Sierra de Segura relatief zeldzaam, dit in tegenstelling tot het gebied noordelijk ervan (Serrania de Cuenca), waar de soort in kalkgraslanden in gezelschap van onder meer *Cephalanthera longifolia* (L.) Fritsch, *Dactylorhiza insularis* (Sommier) Landwehr, *Orchis champagneuxii* Barn., *Orchis mascula* L. ssp. *mascula* en *Orchis olbiensis* Reut. ex Barla groeit. In de Sierra de Segura groeit *Orchis spitzelii* bij voorkeur in gemengde eiken- en dennenbossen op open plaatsen of op kalkgraslanden, die spaarzaam met dennen en elken zijn bezet. Op dezelfde groeiplaatsen,

maar op beschaduwde standplaatsen, worden tevens *Neotinea maculata* (Desf.) Stearn en *Aceras anthropophorum* (L.) W.T. Aiton aangetroffen.

In de lager gelegen gebieden van de Sierra de Segura groeien de meeste orchideeën alleen nog langs wegbermen en op braakliggende terreinen, die helaas tijdens de bloeitijd van de meeste orchideeësoorten intensief door schapen begraasd worden. Kenmerkend voor deze gebieden is *Ophrys scolopax* ssp. *apiformis*, die op Europees grondgebied verder alleen nog op Sicilië (Buttler, 1986) en in Andalusië in Zuid-Spanje gevonden wordt. Op dezelfde vindplaatsen komen onder meer nog *Ophrys dyris*, *Ophrys incubacea* Bianca, *Ophrys lutea* ssp. *lutea* Cav., *Ophrys scolopax* ssp. *scolopax* Cav. en *Ophrys vernixia* ssp. *vernixia* Brot. voor.

In de hooggelegen bossen in de omgeving van Hornos groeit *Dactylorhiza markusii* op licht beschaduwde standplaatsen, meestal in gezelschap van *Neotinea maculata*. Alhoewel *Dactylorhiza markusii* snel zeldzamer wordt, zijn nog op verschillende plaatsen populaties van redelijke omvang aanwezig.

Voor Spanje wordt door Landwehr in 1977 *Orchis mascula* var. *tenera* nieuw beschreven, een variëteit die hij op licht beschaduwde plaatsen in naaldbossen en op grazige hellingen op rode leem in de volle zon aantrof. De groeiplaatsen van deze

Benatae, bloetop van *Orchis tenera*

variëteit zijn beperkt tot verschillende gebergten in Spanje, waaronder de Sierra de Alcaraz, de Sierra de Segura, de Sierra de Taibilla en de Sierra de Santa Maria.

Orchis mascula var. *tenera* onderscheidt zich door een aantal belangrijke kenmerken van de typische *Orchis mascula* L., zoals de lange, smalle, gestrekte en losse bloeiaar, waarvan de bloemen wat betreft grootte slechts de helft meten van die van *Orchis mascula* ssp. *mascula*. De sepalen zijn eivormig en stomp. De lip is gemiddeld 6 mm lang. De spoor is opwaarts gericht (Kreutz 1989).

Ter vergelijking zijn hieronder de belangrijkste verschillen in een tabel weergegeven.

	<i>Orchis mascula</i> ssp. <i>mascula</i>	<i>Orchis mascula</i> var. <i>tenera</i>
Voorkomen:	in groepen	alleenstaand
Habitus:	vrij fors	slank en tenger
Hoogte plant:	tot 70 cm	tot 30 cm
Stengel:	dik, bovenaan purperbruin aangelopen	dun, roodbruin gekleurd
Bladeren:	rozetvormig gerangschikt lancetvormig	meer verspreid lancet- tot eivormig
Bloeiwijze:	dichtbloemig	losbloemig, met kleine, weinig afstaande bloemen
Bloemen:	middelgroot	klein
Sepalen:	opstaand tot ver terugeslagen lancetvormig, spits	opstaand, iets naar voren gericht eivormig, stomp
Lip:	sterk drielobbig 7-15 mm lang	zwak drielobbig 5-7 mm lang
Spoor:	schuin omhoogstaand	opwaarts gericht

De bracteeën en de spoor van beide taxa zijn ongeveer even lang als het vruchtbe-ginsel; de bladeren zijn min of meer glimmend, gevlekt of ongevlekt.

Omdat door onderzoek is gebleken, dat deze variëteit duidelijk afwijkt van de typische vorm van *Orchis mascula*, is besloten om *Orchis mascula* var. *tenera* tot soort te verheffen.

Orchis tenera (Landw.) C.A.J. Kreutz stat. nov.

[Basionym: *Orchis mascula* L. 1755 var. *tenera* Landw. 1977; Landwehr, Wilde Orchideeën van Europa deel 2: pag. 557, 1977].

Descriptio: In Landwehr 1977 'Wilde Orchideeën van Europa', deel 2, pag. 557: Planta gracilis et exilis, 15-30 cm alta, caule tenuiore fusca vel porphyrio. Folia basalia 2-3 conferta, expansa, brevia, lanceolata, obtusa; folia superiora 1-2 amplexicaulia, spathiformia. Inflorescentia angusta floribus parvis paulo patentibus. Sepala oblique ovata, obtusa. Labellum 5-6 (7) mm longum; lobus intermedius lobos laterales paulo superans. Calcar erectum.

Holotypus: In herbarium Landwehr; afgebeeld in Landwehr 1977 "Wilde Orchideeën van Europa", pag. 269, plaat 122, afbeelding 3-5, mei 1962, Sierra de Alcaraz, Spanje. - Landwehr geeft niet expliciet een holotype aan, maar vermeldt slechts één enkel type-exemplaar!

Orchis tenera groeit in de Sierra de Segura hoofdzakelijk in dennenbossen in naaldenhumus op rode leem, vooral op die plaatsen waar geringe ondergroei van andere plantesoorten optreedt. Het naaldbos in de omgeving van Benatae, waar *Orchis tenera* in 1985 in enkele tientallen exemplaren gevonden werd, werd ten tijde van de vondst gekapt. Door deze ingreep zal de soort op deze vindplaats binnen afzienbare tijd verdwenen zijn. Het is te hopen dat de naaldbossen op de hoger gelegen delen, waar *Orchis tenera* ook voorkomt, behouden blijven.

In hetzelfde naaldbos bij Benatae werden op open plaatsen nog *Aceras anthroporum*, *Neotinea maculata*, *Ophrys lutea* ssp. *lutea*, *Ophrys scolopax* ssp. *scolopax*, *Ophrys vernixia* ssp. *vernixia* en *Orchis spitzelii* gevonden.

In Spanje worden nog twee andere vertegenwoordigers van het *Orchis mascula*-complex aangetroffen, nl. *Orchis langei* K. Richter en *Orchis olbiensis* Reut. ex Barla.

Orchis langei verschilt onder meer van de typische *Orchis mascula* door een slankere habitus en een losbloemige bloeiwijze. De bloemen zijn met uitzondering van het midden van de lip geheel donkerpaars gekleurd. De lip is naar voren gebogen met min of meer teruggeslagen zijlobben, het midden van de lip is naar voren gewelfd, witachtig of soms met enkele paarse stippen bezet (Landwehr, 1977).

Orchis olbiensis verschilt onder meer van de typische *Orchis mascula* door een relatief gedrongen habitus en een arm- en losbloemige bloeiwijze. De bloemen zijn lichtrood, rose of wit gekleurd met rode spikkels op het middenveld van de lip.

In Spanje kunnen op dezelfde groeiplaatsen, bij voorkeur in kastanjabossen en lichte naaldbossen, zowel *Orchis mascula* als *Orchis langei* voorkomen. Op grazige zonnige hellingen, in schrale hooilanden, in lichte loofbossen of in maquis groeien *Orchis mascula* en *Orchis olbiensis* soms in elkaars directe nabijheid. Omdat zowel *Orchis langei* als *Orchis olbiensis* door talloze overgangsvormen met *Orchis mascula* verbonden zijn, kan een juiste determinatie van deze drie soorten problemen opleveren.

Literatuur

- Baumann, H. & S. Künkele, 1988. Die Orchideen Europas. Stuttgart.
- Buttler, K.P. 1986. Orchideen. München.
- Danesch, O. & E., 1969. Orchideen Europas - Südeuropa. Bern / Stuttgart.
- Kreutz, C.A.J., 1988. Bijdrage tot de kennis van de verspreiding en bescherming van de orchideeën op het Iberisch Schiereiland I. Orchideeën 50 (6): 172-175, 181.
- Kreutz, C.A.J., 1989. Bijdrage tot de kennis van de verspreiding en bescherming van de orchideeën op het Iberisch Schiereiland II. Orchideeën 51 (1): 3-6, 19.
- Kreutz, C.A.J., 1989. Ergänzungen zur Verbreitung einiger Orchideenarten auf der Iberischen Halbinsel sowie Neubeschreibung von *Serapias gracilis*. Mitt. Bl. Arbeitskr. Heim. Orchid. Baden-Württ. 21 (1): 103-125.
- Landwehr, J., 1977. Wilde Orchideeën van Europa. 's-Graveland.

C.A.J. Kreutz
Oude Landgraaf 35 a
6373 BE Landgraaf

zie foto's pag. 101

foto's op pag. 101: 1 2
3 4

- 1 x *Pseudorhiza illyrica*, Kopaonik-gebergte, 23-6-1990, foto B.J. Seckel (zie pag. 91-93)
- 2 x *Pseudorhiza illyrica* (ca. 2,8 x ware grootte), Kopaonik-gebergte, 23-6-1990, foto B.J. Seckel (zie pag. 91-93)
- 3 *Orchis tenera*, Benatae, 3-5-1985, foto C.A.J. Kreutz (zie pag. 95-99)
- 4 *Orchis tenera*, Benatae, 3-5-1985, foto C.A.J. Kreutz (zie pag. 95-99)

